یاش تورکستان

تورکستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه
باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر- ندان چیقا باشلاغان	آپریل 1931	سان 17

بو ساندا:

سیاسی بولوم:

1 _ آلادرغان وضعیتمز آچیق بولسون — باش مقاله
2 _ جمال پاشانك أولديريليشی — م چ.
3 _ ألك آلغی مقدس وظیفەمز — توقتامش اوغلی
4 _ ملی کورەش میداننده — چوقای اوغلی مصطفی
5 _ اینگلتەره وه هندستان — تورکستان استقلالچیسی
6 _ تورکستانده روسیەگه قارشو قوزغالیشلار — تیمور اوغلی

ادبی بولم:

7 _ کوکلەم چاغی (شعر) — تویغون

خبرلەر بولومی:

8 _ تورکستان خبرلەری

«يەڭى توركستان»

توركستانك استقلال آمالينه چاليشان آيلق مجموعەدر. لاتين حرفلەريله چيقادر.

امتياز ايگەسى: نصير مسئول مديرى: مجدالدين احمد

آدرەسى:

Istanbul: Hükûmat konagı karşısında Gümüşhane Sokagı No. 3 (Turquie)

«تورك يوردى» تورك اوجاقلارينڭ فكرلەرينى تاراتوچى آيلق مجموعەدر. لاتين حرفلەريله چيقادر.

„Turk Yurdu" Mecmuasi Ankara-Turkiye

«اودلو يورت» وە «بيلدريش». استقلالچى آذرى محررلەرى تاماـنيدان استانبولدە، لاتين حرفلەريله، چيقاريلماقدا بولغان بو قيمتلى مجموعە وە غازيتانى بوتون اوقوچيلاريمزغا توصيە ايتەمز.

Istanbul: Pangalti, Şafak sok. No. 60

«پرومتە» فرانسوزچە آيلق مجموعەدر. توركستان، قافقاسيا هەم اوقراينالى آتاقلى محررلەرنڭ اشتراكى بلەن پاريسدا چيقاريلادر. آدرەسى:

3, Rue du Sabot. Paris (6e) ياكا

«ملى يول» ايدل‌ـاورال استقلال فكريگە خدمت ايتوچى آيلق مجموعەدر. عرب حرفلەريله چيقادر.

Redaction „Milli Yol"
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

«أمل مجموعەسى» قريم توركلەرينڭ استقلال فكرينى تاراتادرغان اونبش كونلك مجموعەدر. عرب حرفلەريله چيقادر. آدرەسى:

„Emel Medjmuasi" str. Ardealului N. 3
Bazargic-Romania

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر-
ندان چیقا باشلاغان

آپریل 1931

سان 17

آلادرغان وضعیتمز آچیق بولسون

اوز ملی آزادلیغی یولندا كورەشمه كده بولغان خلقلەر ایچنده بز روسیه توركلەری آیریم بر اورون توتەمز. بزنك یورتمز وه ایلیمزده ملی قورتولوش غایەسی اوچون آیروچا پروپاغاندا یورو-توشكه احتیاج یوقدر. هەر توركستانلی، هەر ایدیل-اوراللی، هەر قریملی وه هەر آذربایجانلی توغولغان كوندەن اوزینك روسیه وه روسلق ایله هیچ علاقەسی بولماغانلیغنی بوتون آیدینلغی بلەن سیزەدر. توركستانلی، ایدیل-اوراللی، قریملی، آذربایجانلی گه اوز یورتینك روسلەر تاماندان زور بلەن استیلا ایتیلگەنلگینی اثبات ایتوب اوتوروشكه هیچ بر احتیاج یوقدر. بزنك نه قانیمز، نه روحمز وه نەده ذهنیمزده روسلق وه روسیەدەن هیچ بر ایز یوق. بونگلەده بز فیبرال (مارت) انقلابی زماندا اوز ملی خصوصیتمزنی زورلاب روس خلقی بلەن برلیكده تیگ حقوقلی وه دوستانه یاشاش یوللا-

یدا قیدیریب خلقیمزنی «روسیه دەموقراتیك قونفەدەراسیون جمهو-یتی »ندە یاشاماقغا هەم اوندەب، کوردوك. روس دەموقراتیسنك سیاستاً هیچ بر نەرسەگە یاراماسلیغی یوزندەن فیبرال (مارت) انقلابی یبقیلدی. روسیه قانلی روس بولشەویزم جهنمیگە ئەیلەنیب کیتدی. بو بولشە-ویزمنك نوقول بر روس ملی اثری ، روسلققا مخصوص بر کورونوش بولغانلیغنی روس دەموقراتلاری باشلوقلارندان تأریخشناس عالم میلیوکوفدە اعتراف ایتەدر. اونگدیك ایگ اوگدەگی محافظە-اکارلاردان سانالغان سالتیوکوفدە أرمنی-روس مونارخیستلاری غاز-یتاسی «ووزروژدەنیه» („Возрождение“)دە عینی فکرنی سویلە-یدر (28 فیبرال نومریگە باقیلسین). ساویت سستەمی شکلینی آلغان روس بولشەویزمی زور بلەن بزنك یورتمزنیدە استیلا ایتدی. بز بو ساویت سیستەمینك یورتمز ، خلقمز اوستندە حکم سوروب کیلمەکدە بولغان یات ، مادی وە معنوی منافعمزگە قارشو ظالم روس حکمرا-نلغینك باشقا بر شکلی بولغانینی آچیق کوردوك ، اونگچون کورە-شمە کدەمز.

بو تارتیشودا آلاجاغمز وضعیتنك آچیق وە آیدین بولوشی کیرەك.

بز ، دیەرلك هەممەمیز ، ایستەدیکلەریمزنی پەك یاخشی بیلەمز لاکن ملی تیلەگیمزگە ایریشمەك اوچون کیتەجەگیمز یول وە قوللاناجاغمز حرکت اصولینی بعضی بر توغانلاریمز آیدینلاشترا آلماغانغا اوخشایدرلار.

بز تورکستانلیلار یالغوز اوز یورتمزگە کیلیب یرلەشکەن آزگنە روس مهاجرلەرینی ایمەس ، (ذاتاً بونلار پەك آز وە سیرەك گنە بر طبقەدر) بوتون روسلقنی کوزدە توتوشیمز کیرەك. یورتمز اوستندە-گی حاکمیت تورکستاندەگی آزگنە مهاجر روسلەرنیگ ایمەس ، بوتون روسلقنك حاکمیتیدر. اونگچون بز بو میلیونلارچا اهالیگە ایگە بولغان روسیه بلەن کورەشیشدە اوز موفقیتمزنی تأمین ایتەدر-

ئەۋلاد كۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

گەن یول وە مەتودلەرنی قیدیریشیمز کیرەك. اوز کوچمزنك بوگا یيتشمەسلگی آچیق بر حقیقتدر. اونگچون بزنك اوزیمزگە اوخشاغان روسیە بویوندروغندان قورتولماقچی بولغان خلقلەر بلەن سیقی صورتدە باغلانیش وە برگە حرکت ایتش یوللارینی قیدیریشیمز کیرەك. یالغوز ایدیل-اوراللی ، قریم ، آذری کەبی اوز قارداشلاریمز بلەنگنە ایمەس ، عمومیتلە قافقاسیا خلقلەری ، اوقراینا وە روس قازاچیلارینك اوز مستقل دولتلەرینی قوروش یولیغا توشکەن قسملەری بلەن ایستەر تشکیلاتچە ، ایستەر شخصی مناسباتمزدە سیقی حرکت ایتشمز کیرەك.

ملی دوشمانمز پەك کوچلی. او آیریم آیریم آلغاندا اوزیگە قارشو کورەشمەکدە بولغان خلقلەرنك هەر بردەن کوب کوچلیدر. لاکن بز اوقراینا ، قافقاسیا ، استقلالچی بولوب کورونوب یورگەن روس قازاچی ولایتلەری ، ایدیل-اورال ، قریم وە ترکستان بیرلیکدە بو دوشمان بلەن موفقیتلە کورەشە آلامز.

بو یيردە دیمەك ایستەدیگمز وضعیت آیدینلغی ، مەنە شو بزلە برابر عینی دوشمانگە قارشو اوز مقدراتلاری اوچون کورەشمەکدە بولغان خلقلەر بلەن اوز مقدراتمزنك سیقی باغلی بولغانلیغنی کوزدە توتوب اونگە کورە حرکت ایتمەکدر.

ترکستاندە هەر یوز ترکستانلی گە 2-3 روس مهاجری توشەدر دیگەن فکر بزنی آووتا آلمایدر. اوستمزدە حکم سورمەکدە بولغان قیزیل موسقوا دیکتاتوراسیگە قارشو کورەشە بیلمەك اوچون مطلقا اوقراینالی ، ایدیل-اوراللی ، قریملی ، آذربایجانلی وە عموماً قافقاسیالیلار بلەن قول قولغا ، اوموز اوموزگە حرکت ایتشیمز کیرەك. یالغوز شوندەگنە بز ملی تیلەگیمزدە موفق بولا آلورمز.

یاشیرین اویونلارنك زمانی کوبدەن کیچکەن. ایمدی کیم بلەن کیتمەکدە بولغانمزنی وە بو کورەشدە کیملەرنك متفقلەریمز بولغانینی آچیق سویلەب کورسەتیشیمز کیرەك.

تورکستانلیلەر بو قناعتده بولغانلارینی ییری کیلگەن سازی اوقراینالی ، قافقاسیالی ، قریملی ، ایدیل-اورالليلارنك تويلانيشلارندا آچيق سويلەمەليدرلەر.

بزنك ملی حرکتمز آڭ یاش وە تشکیلاتی کیره‌گینچه کوچلەنوب بیتمەگەن حرکتلەرنك بریدر. اونگچون‌ده آینوقسا بز «ملی برلیك» تیوره‌گنده تویلانغان تورکستانلیلەرنك آلاجاغمز وضعیت آچیق وە آیدین؛ آتاجاغمز آدیملار قطعی ، حرکتلەریمز مضبوط وە متشکل بولمالیدر.

بزنك بوتون حرکت وە چیقیشلاریمزدا بوکونگی وە کیلەجەك موسقوا دیکتاتوراسیگە قارشو کورەش جبهه‌سنده‌گی متفقلەریمزنی بزدەن آزغنه بولسا هەم ساووتا تورغان هیچ بر حرکتنك بولماسلغی لازم.

آلادرغان وضعیتمز آچیق وە آیدین بولسون.

* * *

جمال پاشانك أولديريليشى

(موسقوا بولشەويکلەرینك جنایتی)

بوندەن 9 یل بورون تفلیس کوچەلەرنده جمال پاشا أولديريلگەن ايدى. ساويت حکومتی او زمان بو جنایتنك گناهینی أرمەنیلەرنك اوستیگە یوکلەتکەن ايدى. بز تا او زمان جمال پاشانك رسمی ساويت خبرلەرینك کورسەتکەنی کەبی ایمەس ، ساويت حکومتینك اوز آگەنتلەری تاماندان أولديريلگەنیگە حکم ایتکەن ايدك. بوندەن ، أرمنیلەرنك بوندای بر أولديريش جنایتینی ایشلی آلماسلقلارینی سويلەگەنیمز آگلاشیلمایدر. بز بەرلین کوچەلەرنده طلعت پاشانك ، رومادا تاغین بر آتاقلی تورك سیاسی دولت آدامینك ارمنیلەر تاماندان أولديريلگەنلکلەرینی آنیق بیلەمز. ارمنیلەر جمال پاشانی‌ده أولديريش اوچون موافق بر زمان قیدیریب یورەر ایدیلەر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

فقط بو حادثەدە أرمنی اسمی بولشەویکلەر تاماندان نظر دقتنی یاشقا یاقغا آغداریش اوچون‌گنە اورتاغا آتیلغان ایدی...

1922 نچی یيلی کوکلەمدە جمال پاشا هیچ کوتیلمەگەن بر بر آندا آفغان سرداری صفتیله پاریس‌غا کیلیب چیقدی. مەن او زمان تورکیە سیاسیونلەرینك هیچ بریسیلە، او جملەدەن جمال پاشا ایلە شخصاً تانیش ایمەس ایدم. عیاض اسحاقی بیکنك واسطەچیلگی آرقاسندا پاشا ایلە اوچرەشمەکچی بولدق. مەن جمال پاشانك اوتەلیگە باردم. قیسقاچا گەپلەشدك.

طبیعی بزنك مصاحبەمز تورکستان اوستندەگنە ایدی. جمال پاشا او زمان تورکستاندە بولوب تورگەن قوزغالیشلاردان ناراضی ایکەنلیگینی بیلدیردی. او مەنگە اوز تاماندان یورتدەگی دوست، تانیشلاریمغا ساویت حکومتیگە قارشو بولغان حرکتلەرنك توختاتیش کیرەکلگی حقندە یازیشمنی توصیە ایتدی. مەن جمال پاشاغا تورکستان قوزغالیشلارینك صرف ساویتلارنك ظالمانە سیاستی نتیجەسی بولغانینی، بولشەویکلەرنك یوزی یالتراق انقلابی شعارلار آستندا نوقول روس ملی قولونیزاتورلغی سیاستی یوروتمەکدە بولغانلارینی، اونگچوندە بو عصیانلارنك یا ساویت سیاستینك اساسدەن اوزگەریشی وە یادە ساویت روس عسکرلەرینك یورتمزدەگی جانلی کوچلەرنی بوتونلەی قیریب بتیریشلەری آرقاسندا توقتالیشی ممکن بولغانینی سویلەدم.

جمال پاشا «تورکستاندە ساویت سیاستینك اساسدەن اوزگەریشی» دیگەندە نیمە آڭلاغاننی سورەدی. مەندە اونگە:

«— تورکستاننك روس پرولەتاری دیکتاتوراسندان قوتقاریلیشی» دیب جواب بیردم.

بو جوابم پاشانك خوشیگە کیتمەدی. او مەنگە ساویت حکومتیگە یاقینلاشیش وە بولشەویکلەرلە برلیکدە ایشلەش کیرەکلگینی قاندیرماقچی بولدی. جمال پاشا «تورکستاندەگی عصیانلار بولماسا

انگلیزلەرنی هندستاندەن قووب چیقاریش یەك قولای » بولغانیغا ایناناد ایکەن وە مەنیدە شو قناعتیغا ایناتریش اوچون زحمت چیکمەکدە ایدی.

فکرچە ایکیمزنك بربریگە قارشو ایکی قطبدە بولغانلیغمز آڭلا۔ شیلیب قالدی. جمال پاشانك مقصدی انگلیزلەرنی «جزالاندیریش» یعنی هندستاندەن چیقاریش وە هندستاننی قوتقاریش ایدی. مەن بریسنی «جزالاندیریش» وە باشقالارنی قوتقاریش اوچون اوز یورتمنك ملی قورتولوشی مسئلەسینی بر آن اوچونگە بولسادا کوزدەن قاچیرا آلمادم. مەن هندستانك مستملکە قوللغندان قورتو۔ لوشی اوچون اوز خلقم وە یورتمنك چیدەب بولمایدرغان بر ظلم آستندا ایزیلیب محو بولوشینی ، اوز خلقمنك وحشی روس بولشە۔ ویکی قولندا قول بولوب خورلانیشینی هیچ ایستەمەسلیگیمنی بلدیردیم.

جمال پاشا «تورکستاندەن اوزاقدا بولغانم اوچون مسئلەنك بوکونگی حال وە وضعیتندەن خبرسز بولغانمنی» وە ساویت حکو۔ متیگە قارشو کوب گنە «حقسز دوشمانچیلغم» بولغانلیغنی سویلەدی.

مەن اونگە انور پاشانك توسەتدەن ساویت دوستلغندان تورکستان قوزغالانچیلاری باشیغا کیچیب اوتورگەنلیگنی ایسلەتدم. جمال پاشا درحال انورنك بو حرکتیگە قطعی صورتدە قارشو بولغانلیغنی بیلدیردی.

مصاحبەمز سوگندا جمال پاشا اوزینك تفلیس اوستندەن کیتمەك اوچون حاضرلانماقدا بولغانلیغنی بیلدیرەرکەن مەن اونگە بو یولنك قورقولی بولغانلیغنی سویلەدم. جمالنك نیمە دیمەك ایستەدیگمنی آڭلامادیغینی کورگەچ ، توغریدان توغری :

«تفلیسدە ساویت آگەنتلەری سزنی أولدیرەرلەر» دیدم.

«— نیچون تفلیسدە گنە ؟ مەنی موسقوادا وە یا یولدا أولدیریش یەنەدە قولایراق ایمەسمی ؟» دیدی.

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

— «چونکه سز تفلیسده أولدیریلسه‌گز بولشه‌ویکله‌ر اوچون گناهنی ارمنیله‌ر اوستیگه آتوب آغیر «مسئولیتده‌ن» چیقیش کوب ینگیل بولادر» دیدم.

مه‌نم بو تخمینم جمالغا شو قدر اوزاق وه معناسز کوروندی، که او کولومسه‌ب‌ده یوباردی.

اوندان سوگرا بز کوروشمه‌دك. جمال پاشا جونه‌ب کیتدی. بر قانچا وقت سوگرا نه‌لگراف اونك تفلیسده أولدیریلگه‌نلگی خبرینی کیتردی. ساویت غازیتالاری بو جنایتنك «جمالده‌ن أوچ آلماقچی بولغان ارمنی داشناقلاری ایشی» بولغانلیغنی یازدیلار. احتمال بونگه اینانغانلاردا بولغاندر. بز، آینوقسا مه‌ن ایسه جمال پاشانك ساویت حکومتینك اوز امری بوینچه أولدیریلگه‌نلگنده هیچ شبهه ایتمه‌گه‌ن ایدك.

مه‌نه ایمدی بوروتغی چه‌کیست ئه‌وگه‌نی دومبادزه دیگه‌ن بر گورجی مسئله‌نك حقیقتینی کورسه‌توب اوتوروبدر. بو سابق چه‌کیست دومبادزه یاقیندا چیقغان «چه‌قا وه قومینته‌رن خدمتنده»

„На службе ЧЕКА и Коминтерна“

دیگه‌ن کتابنده «جمال پاشا موسقوانك بویروغی بله‌ن گورجستان چه‌قاسی طرفنده‌ن تعیین ایتلگه‌ن مشهور باسقینچی لوبادزه Lobadze نك قولی بله‌ن أولدیریلدی» دیدر. دومبادزه «جمال پاشا عمومی محاربه زمانده‌گی ارمنی قیرغینی اوچنی آلماقچی بولغان ارمنی داشناقلاری طرفنده‌ن أولدیریلدی دیب خبر تارقاتیلدی. بو خبرگه اینادیلار. چونکه ارمنیله‌رنك اوچ آلماقچی بولغانلقلاری اویله‌ه‌ر ایدی» دیدر.

دومبادزه: «بولشه‌ویکله‌ر جمال پاشانك کمالچیله‌ر طلبی بله‌ن أولدیریلدی دیگه‌ن خبرنی‌ده تارقاتدیلار» دیب یازادر.

مه‌نه سزگه بولشه‌ویك پرووا قاتورلغندان بر نمونه:

جمال پاشانك أولدیریلیشی اوچون موسقوادان امر بیرگه‌نله‌ری

حالدا اونك كمالچيلەر تشبثی بلەن(!!) ارمنيلەر طرفدەن أولديرـ
يلگەنلگی حقندە پرووا‌قاسيون خبر تارقاتادرلار!

أنوردە ، جمال‌دا بولشەويكلەر اوچون يالغوز پروپاغانداواسطەـ
لاری ايديلەر. بولشەويكلەر اونلارغا بر آن اوچون‌گنە بولسادا
ايناناماسلار ايدی. هەر ايكيسينك‌دە ايرتەـكيچ موسقوا بولشەويكلەری
طرفدەن أولديريليشلەری مقرر ايدی. چيندەن‌دە بونلار موسقوا
خائنلگينك قوربانی بولديلار.

أنور بابالارينك بيشيكی ، اوزينك تاريخی يورتی بولغان تورـ
كستاننی مدافعە ايتەرکەن بر قهرمان أولوميلە شهيد توشدی.

جمال پاشا ايسە بزنی‌دە بر‌گە ايشلەشگە چاقيروب يورديگی
ساويت حكومتينك خيانتيلە أولديريلدی. مچ.

* * *

أك آلغی مقدس وظيفەمز

هەر ملتنك يوزينی كولديرەجەك ملی بايراملاری وە ايسلەگەندە
يورەگينی آچيتاجاق قايغولی قارا كونلەری بار. هەر خلقنك ملی
تاريخندە اونی سيوينترەرلك پارلاق دورلەری قاتارندا بيردە، قايغيراـ
رلق يارااماس حادثەلەر كورولەدر. ملی تاريخنك وظيفەسی دائما
پارلاق دورلەردەن ، ملی قهرمانلارنك خارق‌العادە ايشلەرندەن بحث
ايتمەك‌گنە ايمەس، او عينی زماندە خلقنی فلاكت وە طالعسزلقا
سودرەگەن كوكولسز وقعەلەردەن بحث ايدەرەك سببلەرينی ياش
نسلگە آيدينلاتيش وظيفەسينی‌دە كورەدر.

بويوك خلق كتلەسينك بختسزلغيغا باش سبب اسارت بولغاندر.
اوزون سورگەن اسارت دوری كويينچە بويوك بر خلق كتلەسينی
اجتماعی اخلاقدان محروم قيلغاندر. بر خلقنك ملی بيرليكنی تقدير
ايتەرلك درجەدە يتوشمەگەنلگی وە بعضی فردلەرنك منصب وە رتبەـ
گە بيريلگەنلگی‌دە بويوك خلق كتلەسينی بختسزلقا اوچرەتكەندر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بر نیچه تأریخی مثالّ بو ادعانی آیدینلاتادر:

بوکونگی غرب مدنیتی بانیلاری قاتارندا برنچی اورونني آلغان آلمانلارنك ملی تأریخنده، کوپینچه اوز تورك تأریخمزده بولوب اوتکه‌ن بعضی کوڭولسز حادثه‌له‌رگه اوخشاغان وقعه‌له‌رگه‌یولوقامز. اونگچون مثالنی آولچه آلمان تأریخنده‌ن کیلتره‌مه‌ن.

معلوم، که بوکونگی متحد آلمانیا کوچلی پروسیا وه قدرتلی دولت کیشیسی بیسمارق اثریدر. آلمان ملی بیرلیگی توزولمه‌سده‌ن بورون حاضرغی آلمانیا، اوتکه‌ن عصرنك اورتالاریغاچا، ساناقسز «دوقالق» (Herzogtum) لاردان عبارت ایدی. بو دوقالقلار، شیوه وه قیافتچه بربرنده‌ن آنچاغنه فرقلی بولغان، آلمان اوروغله‌رنده‌ن تشکل ایتکه‌ن ایدی. بو آلمان اوروغله‌ری وقبیله بربرله‌ری بله‌ن قارداشچا کیچینه آلماغانلار. تورك خانلاری بر وقتله‌ر اوز آرا اوگه‌ی آکا‌اوکه‌له‌ردیك قانداي تالاشیب تارتیشقان بولسالار، آلمان دوقالاری‌دا عینی یاراماسلیقلارنی قیلغانلار. آقساق تیمور بله‌ن سلطان بایزید آراسنداگی اوروشله‌رگه اوخشاش قارداش توپالانینی آلمان ملی تأریخنده‌ده اوچره‌ته‌مز.

متحد آلمانیا یاراتیلماسدان بورون باواریا وه بادین أولکه‌له‌رینك قارداشلاری پروسیاگه قارشو آلغان وضعیتله‌ری وه قاراشلاری طبیعی حاضرغیدیك ایمه‌س ایدی. باواریانك آلمان دوشمانی دیب تانیلغان دولتله‌ر بله‌ن بیرگه‌له‌شیب قارداشی پروسیاگه قارشی قورال کوته‌ریب چیققانی تاریخی بر حقیقتدر. بادین دوقاسینك اوز عسکرله‌رینی اینگلیزله‌رگه ساتوب پروسیالی قارداشلارینك قانینی توككه‌نلگی‌ده آلمان ملی تاریخنده یاشیریلا آلمایدرغان حقیقتله‌رده‌ندر.

متحد آلمانیا توزولمه‌سده‌ن بورونغی دورده آلمان خلقینك باشیغا مینگ فلاکت کیلترگه‌ن بوکه‌بی حادثه‌له‌ر آلمان ملی تاریخنده کوبگنه کورونه‌در. ایمدی آرتق مثاللار بله‌ن وقتیمزنی آلماسلق وه اوزیمزنی کوب چارچاتماسلق اوچون بر سه‌کره‌ب یاقین زمانگه

اوتسه‌ك بو سوڭ دورده‌ده بز كه‌بی اسیر ملتله‌رگه عبرت بولورلق كوب‌گنه حادثه‌له‌رنی اوچره‌ته‌مز.

هه‌ممه‌مزگه بیلگیلیدر، كه اون بیش ییل ایلگه‌ری آوروپا توپراغینی تیتره‌تكه‌ن، هواسینی گورولله‌تكه‌ن وه اوقیانوسنی چالقاغان آلمانلار اوز متفقله‌ری بله‌ن دنیا اوروشینی یوقاتدیلار. ییكیلگه‌ن آلمانیانك شرقی پروسیاسنده‌ن بویوك بر قسمی (Korridor) پولشاغا قوشولدی. آلمان داستانینك بولاغی ساناالغان راینلاند فرانسوز وه انگلیزله‌ر تاماندان اشغال قیلندی.

آوستریا پارچالاندی...

توركیه‌نی دنیا خریطه‌سنده‌ن اوچوروب تاشلادیلار...

باشقاچا قیلیب ئه‌یتكه‌نده راینلاندده («راین» نهری ولایتنده) فرانسوز وه انگلیز عسكرله‌ری، توركیه توپراغندا انگلیز، فرانسوز، ایتالیان وه روم عسكرله‌ری بر نیچه ییل ظفر مارشلارینی چالدیلار. تورك عسكرینك مهارت، متانت وه باترلغی آرقاسندا یات كوچله‌ر قیسقاغنه مدت ایچنده توركیه توپراغندان سوپوروولوب تاشلاندی. «حاستا آدم أولدیریلدی» دیب اویله‌نگه‌ن توركیه قایتادان‌تیریلدی. او بر تاماندان آلمانیا حكومتینگ درایتلی سیاستی سایه‌سنده راینلانده‌ده فرانسوز وه انگلیزله‌ر تاماندان بوشاتیلدی. فقط قیسقاغنه دوام ایتكه‌ن بو اسارت دوری توركیه‌ده تورك ملتینك، راینلانده‌ده ایسه آلمان خلقینك اضطرابینی آغیرلاشترادرغان ایزله‌ر تاشلاب كیتدی...

بوراده یونان اوردوسینك آناتولیده قیلغان یغما وه رذالتله‌رینی ساناب اوتوروشكه حاجت یوق. چونكه اونله‌رنی هه‌ممه‌مز یاخشی بیله‌مز. بو مقاله‌ده آنجاق بر نقطه بزنی كوب یاقیندان علاقه‌دار ایته‌در. اوده:

قیسقاغنه مدت اسارت دوری یاشاش طالعسزلغندا قالغان قارداش توركیه‌ده انگلته‌ره وه یا آمریقانك ماندانینی قابول قیلیشغا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

راضی بولوب کورونگه‌ن کیچیك بر توده‌نك کورونوب قالیشلیغی!
بر نیچه ییل فرانسوز اشغالی آستندا قالغان راینلانده ایسه آنا
یورتی آلمانیاغا قوشولودان تارتینغان آلمانلارنك چیقیب قالغانلیغیدر!...
دنیا ملتله‌ری ایچنده یوکسه‌ك پاتریوتلغی بله‌ن شهرت قازانغان
آلمانلارنك راینلانده‌گی قارداشلاری، اوز یورتنده یابانچی
حاکمیتینی ترجیح ایتکه‌نله‌رینی شو درجه‌ده آشکار قیلدیلار، که
اونلار راینلانده‌گی آلمان ظلمنده‌ن فرانسوز تیشقی ایشله‌ر ناظری
موسیو بریان وه ملتله‌ر اویوشمه‌سی (جمعیت اقوام)گه شکایت
قیلیشغاچا کیتدیله‌ر.
تأریخده خارق‌العاده باتر لقلار کورسه‌تکه‌ن وه اولوغ دولتله‌ر
قوراراق آوروپا بویوك ملتله‌رینك غبطه‌سینی تحریك ایتکه‌ن تورکیه-
نك أولمه‌س، ییلماس قدرتیگه تردد ایتکه‌نله‌رنك تورکنك اوز
اوغوللارندان کورونوب قالیشلیغی وه آلمان راینلاندینك آلمانیاغا
قوشولوشیغا اونه‌مه‌گه‌نله‌رنك آلمانلارنك اوز قارداشلارندان
چیقیشلیغینك سببی شبهه‌سز قیسقاغنه مدت بولسادا بو أولکه‌له‌رده
دوام ایتکه‌ن اسارت دوری‌در.

ایمدی ئه‌یله‌نیب اسارت دورینی یاشاماقدا بولغان اوز یورتمز
تورکستانگه قایتوب کیله‌یلیك. روس اسارتی آستندا ایکْله‌مه‌کده
بولغان بختسز تورکستانمزنك بوکونگی قایغولارینی ملی نشریاتمزنی
تعقیب ایتب یورگه‌نله‌ر یاقیندان بیله‌درله‌ر. اسیر تورکستانده‌ده اسارت
دورینك وقتیله تورکیه‌ده، یاقیندا راینلانده قالدیریب کیتکه‌ن
یاراماس وه ملی حاکمیت نقطهٔ نظرنده‌ن بوتون تورکستان استقلا-
لچیلارینی توشونتره‌رلك کوگولسز نتیجه‌له‌ر بیرمه‌کده بولغانینی
کوره‌رلك قایغیرماقدامز. چار روسیه‌سی اسارت دورینك تورکستانده
روس حاکمیتی تایانچیغی اولاراق صادق میرشه‌بله‌ر وه اوز شخصی
راحتنده‌ن بوله‌ك بر نه‌رسه‌نی‌ده توشونمه‌یدرگه‌ن جاهللار اجهلی
سید میر عالم که‌بی احمقله‌ر تاشلاب کیتکه‌نی بارچامزنك معلومیدر.

ساویت روسیه‌سی اسارتی آستنداگی تورکستانده ایسه حال' یه‌نه‌ده آغیرلاشغان. بو قیزیل روس اسارتی یاره‌مزنی یه‌نه‌ده کاتتاراق قیلیش یولینی قیدیرادر. ساویت حکومتینك تورکستانده‌گی «معارف سیاستی» وه قوممونیست فرقه‌سینك یورتمزده بیلگیله‌گه‌ن استقامتنك اوزی گنه‌سی بو دعوانك توغرولیغینی اثبات ایتشکه ییته‌رلکدر.

بونده‌ن بر نیچه ییل بورون سمرقندده توپلانغان معلمله‌ر قورو-لتایندا آتاقلی بر قوممونیست ساویت حکومتینك ساویت مکتبله‌رنده‌ن خفیه‌له‌ر کوتکه‌نلگینی آپ آچیق سویله‌گه‌ن ایدی. ساویت حکومتی معارف سیاستینك حقیقی یوزینی تورکستان معلمله‌ریگه اعلان ایتب بیرگه‌ن بیرلی بر قوممونیستنك یوقاریداگی سوزله‌رینی هه‌رکیمنك آنگلایاجاغی تیلگه ترجمه ایتسه‌ك شو معنا چیقادر: موسقوا حکومتی اوزینك معارف سیاستی آرقاسندا یورتیمزده روس حاکمیتینك عمرینی اوزایترماق امیدیله تورکستان بالالاریدان اوزیگه کوچلی تایانچیق قورماقچی بولادر.

اوزبیکستان فرقه باش کاتبی اکرام اوغلی اکمل‌نك اوتکه‌ن ییل سه‌نتابر باشلارندا سمرقند فرقه آکتیفلاری قارشوسندا سویله-گه‌ن اوزون نطقینی ایسله‌یلیك. اکمل او نطقنده تورکستانده کون کونده‌ن اولغایماقدا وه روس حاکمیتینی آغداریب اونك اورنیگه ملی حاکمیت قورماقچی بولغان ملی اویوشمه‌له‌رنی یوقاتیش حقنده سویله‌ر وه فرقه اورتاقلارینی یارده‌مغا چاقیرارکه‌ن آغزندان شو سوزله‌رنی قاچیرغان ایدی:

«اورتاقلار، مه‌نه شو مقصد بله‌ن بوتون روسیه قوممونیست فرقه‌سی مرکز قومیته‌سینك اورتا آسیا بیوروسی تامانیدان مخصوص مراجعتنامه چیقاریلدی. اوزبیکستان قوممونیست فرقه‌سی مرکز قو-میته‌سینك قاراری غازیتالاردا باسیلدی. یاپق خطله‌ر یوباریلدی. بونی هه‌ممه‌گز اوقوغان بولساگز کیره‌ك. براق، اورتا آسیا وه اوز-بیکستان یوقاری فرقه تشکیلاتله‌رینك شو مراجعتله‌ریگه قاراماسدان،

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عکس‌الانقلابی تشکیلاتنک ایشله‌رینی بیلگه‌ن بر قانچا فرقه اعضا-
لاری قونترول قومیسیه‌له‌ریگه باریب بو تشکیلاتله‌رنک ایشله‌رینی
آچیب بیرمه‌یدرله‌ر. بو تشکیلاتله‌رنک ایشله‌ری حقیده اوزله‌ریگه
معلوم بولغان نه‌رسه‌نی قونترول قومیسیه‌سی آلدیدا آچماغان بوتون
فرقه اعضالاری بونک بلـه‌ن ملتچی عکس‌الانقلابچیلارغا یاردم
قیلدیلار. بوندای فرقه اعضالاریغا قارشی أڭ قاتتغ چارالار کوریش
کیره‌ك...» («یه‌گی فه‌رغانه» 20 سه‌نتابر 1930).

تورکستان وه روسیه ساویت مکتبله‌رنده‌گی یاش تورکستانلیله‌ر-
گه موسقوا سیاسی تربیه‌سینک تیسکه‌ری تأثیر قیلغانینی ساویت منبعله-
رنده‌ن آچیق بیلگه‌نیمز که‌بی انصافینی یوقاتماغان بیرلی قوممو-
نیستله‌رنک‌ده «روسیه قوممونیست فرقه‌سی مرکز قومیته‌سینک اورتا
آسیا بیوروسی تاماندان چیقاریلغان مخصوص مراجعتله‌ر وه یابیق
خطله‌ریگه» اهمیت بیرمه‌سلکگه باشلاغانلارینی اکمل‌نک اوز آغز-
ندان ایشیتمه‌کده‌مز. فقط بز استقلالچیلار ساویت سیاسی تربیه‌سنده-
گی مستملکه‌چیلك روحینك بایاقیش تورکستان له‌ینچیله‌رنده‌ن
بعضیله‌رینك باشلاریغا چوقور یرله‌شکه‌نینی وه بو حالنك ملی‌منفعتیمز
نقطهٔ نظرنده‌ن منفی نتیجه‌له‌ر بیره‌جه‌گینی اویله‌ش مجبوریتنده‌مز.
روس اسارتی تورکستانك بر کوب پیشمه‌گه‌ن اوغوللارینی روسنك
قانلی سیاست بالچیغیغا باتریب یوقاتیب یوبارماقدادر. ملی منفعتینی
ادراك ایتکه‌ن تورکستانلیله‌رنك بونی کوروشله‌ری، سیزیشله‌ری وه
بو روس اسارتنده‌ن بر آن آول قورتولوش یوللارینی قیدیریشلاری
کیره‌ك. اسارت خلقیمز وه یورتمز اوچون أڭ بویوك فلاکتدر.
تورکستانلیله‌رنك أڭ آلغی مقدس وظیفه‌سی روس اسارتینی بر آن
آول آتوب تاشلاشدر.

شو یرده ایکی بویوك اسیر أولکه‌نك معتبر ایکی اوغلی تاما-
ندان سویله‌نگه‌ن سوزله‌رنی ایسله‌تیب کیته‌ی:

«هه‌ر ملت اوچون دنیاده أڭ که‌تته بختسزلق یات ملت قولیدا

اسیر بولوشدر». (لاپیارت رەی — «بختسز هندستان» دەن)

«تورکستاننىڭ روسیه قولیدا اسیر بولوشینىڭ تورکستان اوغوللاری سانالغان اکمل وه نبی‌لەر(*) تاماندان یاقلانیشی، ملتمزنك بختسزلغینی ایکی تاپقر آغیرلاشدیرادر.»

چوقای اوغلی مصطفی — «یاش تورکستان» سان 5-6.

توقتامش اوغلی

* * *

ملی کورەش میداننده

بز «یاش تورکستان»نك 13 نچی ساننده اکمل اکرامنك تورکستانده‌گی ملی حرکتلەر حقنده سویله‌گەن اوزون نطقینی باسیب شرح ایتکەن ایدك. شو اکمەل اکرام اوغلی 6 نچی فیبرال (شباط)دە، تاشکند اوکتابر محله‌سی 3 نچی فرقه قونفرانسنده یەنه بر نطق سویله‌گەن. بوتون بولشەویك نطقلەری کەبی اکمەل افندینك بو نطقی‌دە لەنین، ستالین سوزلەرندەن وه 16 نچی فرقه قونغرەسی قرارندەن «آیت، حدیثلەر» نقلی بلەن تولدیریلگەن اوزون بر نطقدر.

ملی حرکتنك قورقولو بر شکلده بولغانینی اکمەل افندینك اوزی‌دە تصدیق ایتەدر. بو یەرگی تاپیلغان ملی تشکیلاتنىڭ باشندا فرقه باشلوقلاری، پرولەتار دیکتاتوراسی حکومتی آپاراتندا آلك مسئول اورونلارنی توتوب کیلگەن کشیلەرنك تورگەنلگی، اکمەل‌نىڭ اوز تعبیرنچه، بو تهلکەنی شدتلی قیلیب یوبارغان.

منان، باتولەر کەبی ملتچی «یوری»لەرنىڭ قاندای یول بلەن فرقه قاتاریغا کیریب آلوب «باپاقیش موسقوا قویلارینی» ییب قویارلق درجه‌گه کیلگونچه قالابیلگەنلکلەری اکمەل افندیگه هەم

(*) اکمل: «تورکستان، روسیەنك آیریلماس بر پارچاسیدر» دیدر. نبی ایسه: «تورکستان، موسقوانك رهبرلگیسز یاشی آلمایدر» دیب ادعا ایتەدر. ت. ا.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

آگلاشیلمایدرغان بر حال ایمش. اگر گه. په. ئونك احتیاطلی «چوبان ایتله‌ری» بولماسالاردی بیچاره زه‌له‌نسکی، قاخیانی، باومان وه باشقالار که‌بی موسقوا دیکتاتوراسی آگه‌تله‌رینك قوراغان سویه‌کله‌ری گنه قالغان بولور ایدی.

«له‌نین‌نك روحیگه شکرله‌ر» که، بو ملی «بوریله‌ر» گه. په. ئونك قاپقانیغا توشوب پروله‌تار دیکتاتوراسی، دنیا انقلابی وه بونلار ایله برابر بزنك تورکستانده «ملی تهلکه‌ده‌ن» قوتولوب قالدی. بو دعانی قیلغاندان سوڭ اکمه‌ل افندی له‌نین ملی سیاستنده‌ن آزغنه بولسا هه‌م آغماچیلقا یول بیرمه‌سلك وه ملی مسئله‌ده ایکی جبهه‌ده آمانسز صورتده کوره‌ش یوروتوش اوچون آند ایچه‌در.

بز له‌نین‌نی بیلیشده اکمه‌ل افندی بله‌ن چاپیشماق ایسته‌مه‌یمز. بونگ ایله برابر له‌نین‌نگ یازولاری بله‌ن بر آزگنه تانیش بولغانمزنی سویلی آلامز.

مه‌نه بولشه‌ویك «قیزیل پیغمبری» نك «ملتله‌رنك اوز مقدراتینی بیلگیله‌ش حقی» توغروسنده‌گی یازووی:

«— اگر بز حقوقی تعبیرله‌ر وه خیالی تعریفله‌ر بله‌ن اویناماسدان ملی حرکتله‌رنك تاریخی وه اقتصادی عامللارینی تیکشیرسه‌ك، ایسته‌ر-ایسته‌مه‌ز شو نتیجه‌گه کیلیب چیقامز: «بر ملتنك اوزمقدراتینی بیلگیله‌ش حقی دیمه‌ك، او ملتنگ یات بر ملتنگ تأثیری وه حکمی آستندان چیقیب، اوزیچه، آیری ملی مستقل دولت حالندا یاشایا بیلیشی دیمه‌کدر. (له‌نین اثرله‌ری مجموعه‌سنك XIX نچی جلدی، 98 نچی صحیفه‌سیگه قارالسین). روسچه‌سی:

(„Если мы хотим понять значение самоопределения наций, не играя в юридические дефиниции, не „сочиняя“ абстрактных определений, а разбирая историко-экономические условия национальных движений, то мы неизбежно придем к выводу: под самоопределением наций разумеется государственное отделение их от чуженациональных коллективов, разумеется образование самостоятельного национальоого государства“) (см. Ленин. Собрание сочинений, Изд. 1921 г., т. XIX, стр. 98).

طبيعى ، اكمەل افندى بونى پەك ياخشى بيلەدر. فقط او اوزينك بوكونگى «پيرى» ستالين آرقاسندان كيتەدر. مەنە روس بولشەويكلەرينك بوكونگى «تريك تاگريسى» ستالين‌نك 1921 ييلى X نچى فرقه قونغرەسندە بو مسئلە حقندە سويلەگەنلەرى:

«— ملتلەرنك اوز مقدراتينى بيلگيلەش مسئلەسى بوش وە معناسز بر شعاردەن گنە عبارت بولوب قالدى... بو شعار آرتق بزنك پروغراميمزدە هەم يوقدر. پروغراميمزدە بوآگلاشيلمايدرغان بوش، خيالى، غيرى معين «ملى مقدراتنى بيلگيلەش» شعارى حقندە ايمەس، آچيق وە آيدين آگلاشيلادرغان، ملتلەرنك دولت حالندا آيريلا بيليش حقى توغروسندە سويلەنەدر. بونلار ايكيسى باشقا‌ـ‌باشقا مسئلەلەردر... بو شعار (ملى مقدراتنى بيلگيلەش حقى) ملى انقلاب حركتلەرى قيزيشماقدا بولغان مستملكە خلقلەرى ايچندە بز اوچون بر انقلاب شعارى وظيفەسينى اوتى آلادر. ساويتلار اتفاقى اوز اختيارى بلەن بيرلەشكەن خلقلەرنك فەدەراسيونى بولغانلقدان، بو هەر ملتنك ملى مستقل دولت حالندا ياشايا بيليشى ، ديگەن شعار ساويت روسيەسى اتفاقيغا كيرگەن خلقلەرنك اوز اختيارلەرى بلەن عملدە فايدەلا‌ـ‌نيلماى قالادر. اينگلتەرە ، فرانسە ، آمريقا ، ژاپونيا كەبى دولتلەرنك قول آستنداگى مستملكەلەر وە عربستان ، مەسوپوتاميا ، توركيە ، هندستان كەبى باشقالار قاراماغندا بولغان مملكتلەر بلەن ايشيمز بولغان مدتچە بو ملى مقدرات حقى شعارندەن كيچيش ممكن ايمەس. حاضرگى وضعيتدە بو شعاردەن كيچيش آتاتا (آوروپا بويوك دولتلەرى) فائدەسيگە خدمت ايتش ديمەك بولادر». روسچەسى:

(„Национальное самоопределение превратилось в пустой звук... Этого лозунга у нас больше нет в программе. У нас говорится в программе не о национальном самоопределении — лозунг совершенно расплывчатый, а о лозунге более отчеканенном и ясно определенном — о праве народов на государственное отделение. Это две вещи разные... Но этот лозунг для нас

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

в данный момент разгорающегося освободительного движения в колониях является лозунгом революционным. Поскольку советские государства объединяются в федерацию на началах добровольных, постольку право на отделение остается неиспользованным по воле самих народов, входящих в составе РСФСР. Поскольку же мы имеем дело с теми колониями, которые находятся в тисках у Англии, Франции, Америки, Японии, поскольку мы имеем дело с такими подчиненными странами, как Аравия, Месопотамия, Турция, Индостан.... постольку лозунг права на отделение является революционным и отказаться от него — значит сыграть на руку Антанты". (Из речи Сталина на X съезде партии).

لەنین نك «ملتلەرنك اوز مقدراتینی بیلگیلەش حقی» مسئلەسینی قویوشی بلەن اونك ستالین تاماندان تفسیر ایتلیشی آراسنداگی فرقنی کورەسزمی؟ لەنینچە «ملتلەرنك اوز مقدراتینی بیلگیلەش حقی» دیمەك، هەر ملتنك باشقالاردان آیریلیب اوز باشیچا ملی مستقل حکومت توزوشی دیمەكدر. ستالینچە بو «اوز مقدراتینی بیلگیلەش حقی»، «بوش، خیالی، غیر معین» بر تاووشدان گنە عبارتدر. لەنین نظریەسیگە قارشو ستالین، ملتلەرنك آیریلیش حقینی «ملتلەرنك اوز مقدراتینی بیلگیلەش حقی»ندەن آیروب قاراپدر. «ملتلەرنك آیریلیشی حقی» روس بولشەویكلەرینك کوزندە کورەشدیكلەری اینگلتەرە، فرانسە، آمریقا وە ژاپونیا كەبی دولتلەر قاراماغندا بولغان خلقلەر مسئلەسندە بر انقلاب شعاری سانالور ایكەن، ساویتلار روسیەسی قول آستندا ایزیلمەكدە بولغان خلقلەرگە كیلگەندە بو شعار «فائدالانیلمای» قالادر...

مەنە بولشەویك افندیلەرنك اوز «قیزیل پیغمبر»ینك نظریەسیگە صداقتلاری! شونیدە ئەیتب اوتوش كیرەك كە، لەنین «حضرتلەری» ساغلغی وە حافظەسی بوتون چاغندا اوز نظریەسی اوستندە شاكردی ستالیننك فاحش اوپەراسیون (عملیات) یوروتوشیگە سیكین گنە «فاتحە بیریب»دە قویغان ایدی.

ايمدى لەنين «ملى سياستى» ديگەن نەرسەنك توغروسى قايسى؟ «انقلابچى» لەنين‌نك اوزى تاماندان تعيين وە تفسير ايتليشندەمى؟ يوقسا ستالين‌نك تيسكەريسنى ئەيلەنروب كورسەتيشندەمى؟ بو مسئلە اكمەل افندى اوچون قطعى صورتدە ييشيليب قالغانغا اوخشايدر: او ستالين‌نك «ماشخوردداسيىنى» لەنين‌نك «پلاويگە» ترجيح ايتەدر. بز بونگلە لەنين‌نك بزم اوچون ستالين‌دەن مقبولراق بولغانينى سويلەمەك ايستەمەيمز، يوق؛ لەنين‌نك ملى سياستى‌دە پرولەتار ديكتاتوراسى منافعيگە تابع توتولگەنيدەن بزگە هيچ توغرى كيلمەيدر. بز بو ييردە لەنين بلەن ستالين‌نى قارشولاشتروب، روس بولشەويكلەرينك «انقلابى سوز زناكارلكلەرينى» كورسەتوب گنەكيتمەكچى بولامز.

طبيعى، آزگنە محاكمەگە ايگە وە اوز انسانى مەنلگينى اونوتمەگەن بر آدام اوز خلقى مقدراتى حقندە اويلامەسدەن روس نيزەسينك كوچى بلەن بونداى «ايكى يوزلى» ملى سياستگە تابع بولمايدر. ايسكيدەن قارا چارلق روسلەرى، ايمدى‌دە قيزيل بولشەويك روسلەر تاماندان يوروتيلمەكدە بولغان، روس بولماغان اطراف مستملكە خلقلەرينى تالاب بوغيشدان عبارت سياستدەن باشقا بر معنادە «لەنين ملى سياستى» ديگەن «بشرى سياست»نك بارلغينى ادعا ايتش اوچون انسانك بوتونلەى اوياتسز وە وجدانسز بولوشى كيرەك.

بزچە منان، باتو وە بونلارغا اوخشاش يوزلەرچە توركستانليلەر اكمل افندينك ديگەنيديك فرقەگە ياشيرينيب كيرگەن «ملى تيسكەريچيلك حركتى» آگەنتلەرى بولماى، «لەنينيزم»گە ايناناغان، «انقلابچى» اولاراق فرقەگە كيرگەن كيشيلەردر. فقط بونلار لەنين‌نك «انقلابچى» بولوب يورگەن چاغندا، هەر ملتنك باشقالاردان آيريليب اوز باشيچا ملى مستقل دولت توزيش حقى بار، ديگەن پروغرام شعارينك ستالين دورندە «معناسز، بوش برشعارگنە» بولوب قالغانليغينى آڭلاغاچ، اكمەل افنديگە اوخشاب شخصى

ئەۋلاد گۈزۈپيسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اویات وه ملی وجدانینی بوتونله‌ی یوقاتوب یوبارماغان آداملاردر. بونلار قیزیل موسقوا قولونیزاتورلغی قارشوسندا قول کەبی بویون ایگیب اوتوره آلماسدان، تورلو یوللار بلەن اوز خلقینی فجیع وضعیتدەن چیقاریش چارەلەرینی قیدیرا باشلاغان بولسالار کیرەك.

ایمدی لەنین‌نی اوز ایستەدیگی قالبغا کیرتیب آلغان ستالین‌نك اوز سوزلەریگه قاندای صداقت کورسەتکەنینی کورەیلیك. ستالین وە اونك آرقاسندان کورکوریگه ایەرگەن میگلەرچه اکمەل افندیلەر «دنیا انقلابینك بوکونگی رهبری» (ستالین)نك ئەیتکەن سوزی وە بیرگەن وعدەسینك فوق‌العادە «توروقلی» ایکەنینی کورسەتیش اوچون ایمانینی (بار بولسا!) آلغا قویوب آند ایچەدرلەر.

بورادە ساویت روسیەسینك ملی سیاستیدە آیریچا بر اورون توتکەن X نچی فرقه قونغرەسینك معروضەلەریگه کوز یوگورتەیلیك. 1921 نچی ییلی توپلانغان بو X نچی فرقه قونغرەسندە ملی مسئله تیوەرەگندە ستالین بلەن بیرگه او زمانك نفوذلی قوموینستلەرندەن سانالغان گەئورگی سافاروف معروضەدە بولونغانلار ایدی. مەنه شو سافاروفنك فرقه قومیتەسی تاماندان تصدیق ایتلگەن معروضەسندە تورکستان حقندە سویلەنگەن شو نقطه شایان دقتدر.

«بورادەگی عادی روس قوممونیستلەری کوپچیلگینك فکرنچه صنفی سیاست نقطهٔ نظرندەن (تورکستاندە) بر تاماندان روس موشتومزورلاریغا، ایکنچی طرفدەن یرلی موشتومزورلارغا قارشو برابر حرکت ایتب ایکی تامانی‌دا تیگ اورش کیرەك ایمش. بو روس موشتومزورلاری بلەن یرلی موشتومزورلارنی تیگ اوروشدەن حقیقی روس قولونیزاتورلغی، ساویت بایراغی آستندا نوقول روس قولونیزاتورلغی وە ملی حقوقنی یوقاتیش سیاستی یوروتوشدەن باشقا بر نتیجه چیقمایدر(*)».

روسچەسی:

(„Тут большинство рядовых российских коммунистов-середняков полагает таким образом, что, поскольку

дело идет о классовой политике, нужно, с одной стороны бить русских кулаков, а с другой стороны — туземных эксплоататоров, туземных кулаков, и обязательно одновременно и равномерно. Из этого одновременного битья ничего, кроме истинно-русской колонизаторской политики, кроме проведения под советским флагом национального бесправия, не получается." Из доклада Георгия Сафарова на X съезде партии).

ایمدی ییللاردان‌بری تورکستانده تطبیق ایتلیب سینه‌لمه‌کده بولغان بو نظریه بله‌ن اکمه‌ل افندینك «ایکی جبهه‌ده کوره‌ش» دیگه‌ن اعترافینی قارشولاشتریگز. شبهه‌سز سزده گه‌ئورگی سافاروفنك تا او زمان بو «ایکی جبهه‌ده کوره‌ش» شعاری آستندا «حقیقی روس ملی ایزیچیلك سیاستی» یوروتولمه‌کده بولغانلغینی قاندای توغری تشخیص ایته بیلگه‌نینی کوروب حیرت ایته‌رسگز. بولشه‌ویك افندیله‌ر حافظه‌سی په‌ك ضعیف آداملاردر. اونلارنك اونوتمه‌گه‌ن نه‌رسه‌له‌ری وه آرقاسی اوزولمه‌گه‌ن بر هونه‌رله‌ری بولسا او هه‌م اویاتسز، وجدانسزچاسیغا یالغانچی وه آلدامچیلقلاریدر.

بز بوراده منان، باتو، که‌بی یوزله‌رچه تورکستان ملی قوموونیستله‌رینك ملی جبهه‌گه اوتوشله‌رینك بزم کوچلی تشویقاتمز آرقاسندا بولماغانلغینی اعتراف ایتب کیتیشنی لازم تاپامز. اونلارنی ملی جبهه‌گه اوتقوزغان ساویت حکومتینك اوز خائنانه یالغان سیاستیدر. اونلار له‌نین‌نك انقلابچی بولوب یورگه‌ن چاغلاردا ملتله‌رنك اوز مقدراتینی بیلگیله‌ش حقی توغریسنده‌گی نظریه‌سیگه روس بولشه‌ویکله‌رینك توکورگه‌نله‌رینی، چینه‌که‌م روس ملی مستملکه‌چیلگی،

(*) یوقاریدا قید ایتلگه‌ن ستالین معروضه‌سی وه سافاروفنك سوزله‌ری 1921 نچی ییلی ستالین تاماندان اداره قیلنغان ملی ایشله‌ر قومیسارلغی طرفنده‌ن «ملی مسئله وه ساویتلار رسیه‌سی» اسمی آستندا تارقاتیلغان کتابچه‌ده باسیلیب چیققان. کوروله‌درکه بوکون ستالین طرفنده‌ن تورکستانده ایشکه آشیریلماقدا، اکمه‌ل افندیگه اوخشاش تیپله‌ر تاماندان «اوکتابر انقلابینك که‌تته یوتوقله‌ری» دیب ماقتالغان سیاست، اوزمان ستالیننك اوزی طرفنده‌ن‌ده «حقیقی روس مستملکه‌چیلك سیاستی» دیب کورولگه‌ن ایدی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روس بولماغان خلقلەر اوستندە اسارت سیاستی یورگوزمەکدە بولغانلارینی کوروب، ساویت جبهەسیدەن ملی جبهەگە کیچمەکدەدرلەر.
کیچەگی فرقە وە حکومت باشلوقلارینك بزنگ کوبدەن بیلگیلەدیگمز ملی جبهەمزگە کیچیب اوتوروشلەری ساویت ملی سیاستینك ایچ یوزینی وە ملی جبهەنك اوسیش درجەسینی کورسەتورلك کوچلی حادثەلەرنك بریدر.
اکمل افندی، تورکستان ملی کورەشینك موسقوالی اورتاقلاری دیکتاتوراسیغا تهلکە تشکیل ایتەدرگەن بر شکل آلغانلیغی توغریسندەگی نظریەسندە یەك حقلیدر.

چوقای اوغلی مصطفی

* * *

اینگلتەرە وە هندستان

باشقارمادان: مجموعەمزنك کیچیك حجمی، أیسیز، کە تورکستان ایلە توغریدەن توغری علاقەسی بولماغان مسئلەلەرگە اورون بیریشیمزگە مساعدە ایتمەیدر. بونیگلە برابر، شوندای مسئلەلەر بار، کە اونلار بزنی یاقیندان علاقەلەندیرمەسەلەر هەم، یورتیمزنك کیلەچەکدەگی وضعیتیگە حیاتی تأثیر کورسەتە آلورلار. هندستاننك بریتانیا ایمپریومیگە قارشو قیلیب تورگەن کورەشی شوندای مسئلەلەردەن سانالادر. هندستان مسئلەسی حاضرغی کوندە ایگ بویوك «جهان مسئلەلەر» ندەن بریدر، دیسەك مبالغە ایتکەن بولمایمز. کوزدەن بر دقیقە هەم قاچیرماسلق کیرەك، کە هندستان جهان مقیاسندە بویوك بریتانیا کوچینگ اساس مادەلەرندەن بری گنە ایمەس؛ عینی زاماندە روسیە بولشەویزمینگ أیگ مهم «امیدی» در. مەنە شونگ اوچون بوتون دونیا افکار عامەسی هندستاندە بولوب تورگەن وقعەلەرگە بونچە کوب اهمیت بیرەدر. توبەندە بز اینگلتەرە ـ هندستان کورەشینك حاضرغی وضعیتی حقندە قیسقاچا معلومات بیرەمز.

اوتکەن ییل، هندستاندە شایان دقت قانلی حادثەلەر بولوب اوتدی. هندستان ملتچیلەرینك باشلوغی غاندی، خلقینی «بویسینمەسلکگە» («اطاعتسزلقغا»)، سوز بلەن اونداودەن عملی صورتدە ایشگە آشیروغا کیچدی. هندستاننك شهر وە قیشلاقلارینی یایان کیزیب خلقینی توز انحصاری قانونینی بوزوشگە چاقیردی. غاندی-

نك اوزی ، مثال: بولوب ، دگز سووینده‌ن توز چیقاردی. خلق هه‌م اونده‌ن کوروب توز توپلاشغا باشلادی. هندستان ملتچیله‌ری هندستان تاجرله‌رینك هندستان چیگه‌ره‌سی ایچنده اینگلیز مالینی ساتماسلقلاری اوچون چاره‌له‌ر کوردیله‌ر.

بو نقطه‌گه بز — تورکستانلیله‌ر — آینوقسا اهمیت بیره‌یلك: هندستانده اینگلیز مستملکه اصولینی قانداي قوپال توسله‌ردم تصویر ایتسه‌له‌رده ، هندوله‌رنك اوز ملی اعمالاتله‌ری ، ماللاری ایله ایش کوروش امکانله‌ری بار وه اینگلیز مالینی بایقوت ایتسه‌له‌رده یا لانغاچ قالیشلاری تهلکه‌سی یوقدر. بزده ، تورکستانده ایسه ، بونده‌ن بر آز ایلگه‌ری روسیه بولشه‌ویك حکومتی تاشکندده بعضی اویله‌رده‌ تورکستان پاختاسندان یبگیریلگه‌ن ایپله‌ر تاپیلغانیدان بر قانچا تورکستانلینی آتوب أولدیردی.

هندلیله‌رنك توز انحصاری قانونینی بوزوب ، اینگلیز ماللارینی بایقوت ایتدیگنده‌ن اینگلیز صنایعی وه خزینه‌سیگه کیتریلگه‌ن ضررنك مقداری حقنده سویله‌ب اوتوروش آرتقچادر. ایش بو قدر بله‌ن‌ده بیتمه‌دی. هندستانك بوتون بویوك شهرله‌رنده هندله‌ر ایله اینگلیز عسکرله‌ری آراسندا قانلی توقناشولار بولدی. هندستانك بعضی یرله‌رنده ایش اولغایب حقیقی اوروش شکلینی آلدی. بوتون هند ملتچیلگی رهبرله‌ری ، حتی غاندی‌نك اوزی هه‌م قاماقغا آلندیلار. کوره‌ش بونیگله‌ده تورمه‌دی.

پروزه‌سی کوبده‌ن ترتیب ایتلگه‌ن اینگلته‌ره‌ـهندستان قونغره‌سینك ملتچیله‌ر طرفنده‌ن بایقوت ایتلیشی آرقاسندا بو قونغره‌نك توپلانا آلماسلغی کورونه باشلادی. اینگلته‌ره حکومتی بونیگله‌ده قونغره‌نی چاقیریشغا قرار بیردی. قونغره اوتکه‌ن ییلنك 12 نچی نویابرنده لوندونده توپلاندی. بو قونغره‌گه هند مسلمانله‌رنده‌ن ، راجا ، ماهاراجا که‌بی مستقل ، مختار هند حکمدارله‌رنده‌ن وه ملتچیله‌ر فرقه‌سیگه منسوب بولماغان هندوله‌رده‌ن نماینده‌له‌ر اشتراك ایتدیله‌ر. طبیعی هندلی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ایکی صول انقلابچی عنصرلەردە قونغرەگە اشتراك ایتەدرلەر. دیمەك بو قونغرەنك هندستان ملی حرکتی اوچون اهمیت وە اعتباری اینگلیزلەرنك اویلەگەنیچە بولمایدرغان بولدی. قونغرە ایشکە کیریشدی؛ اون هافتا دوام ایتدی. قونغرەنك یاخشیلق بلەن نتیجەلەنمەسلگینی کورسەتەدرگەن بحرانلی مومەنتلەر کوب گنە کوروندی. هندلیلەر مملکتلەرندە بولایاتقان تولقونلی حرکتلەرنی کوروب اینگلیزلەرگە قارشو گذشتدە بولونوشغا جسارت ایتەآلمادیلار. ایکنچی طرفدەن اینگلیزلەردە شو اورتا فکر ایگەسی بولغان هندلیلەر دائرەسینك طلبینی قبول ایتەدرگەن کورونمەدیلەر. هند نمایندەلەرینك اوزآرالارندادا، بالخاصە مسلمان هندولەرآراسینك بوزولوب کیتشی قورقوسینی بیرەدرگەن آنگلاشیلماوچیلقلار بولوب اوتدی...

بولشەویکلەرنك دیگەنلەریدیك اینگلیزلەرنی هندستانلی مسلمانلار بلەن هندولەر آراسندا فتنە سالیش حرکتی بلەن عیبلەش جودە قولای بر نەرسە. لاکن حقیقت ایسە هند مسلمانلاری بلەن هندولەر آراسنداگی آنگلاشیلماوچیلقنك اینگلیز وە یا بر باشقاسی تامانندان بربری قارشوسیغا قوتقولاش بولماسداناق بارلیغینی کورسەتەدر.

لوندون قونغرەسینك ایشی اینگلتەرە۔هندستاننك دوستلق یولی بلەن ایشلەشلەری امکانی شرائطینی حاضرلاشدا تقرر ایتدی. بو ایسە حاضرگی شرائط آستندا ایکی آغیر وە قیین بر وظیفەدر.

هند مسلمانلاری نمایندەلەری اکثریتی وە مستقل، یاریم مستقل دیدیکلەری هند حکومتلەرینك هندستاننك بوتونلەی استقلالی طرفداری بولماغانلیقلاری اینگلیزلەرگە کوزگە کورونەرلیك یاردام بولدیدا قونغرەنك اوز آلدیغا قویغان پروغرامینی ایشگە اوتکەزیشکە بر آز ییگیللیك کورسەتدی. قیینلیق ایسە بوتون هندستاننی تمثیل ایتمەکدە بولغان هند ملی قونغرەسی رهبرلەرینك بر آغزدان اینگلیزلەر بلەن هەر تورلو آنگلاشونی رد ایتمەکدە بولغانلاری ایدی.

بوتون اینگلیز افکار عاممەسینك ایستەر اولڭ، ایستەر سولڭ،

هند استقلالچیلاری طلبینی قبول علیهنده بولغانلیغنی سویله‌ب اوتو-
روشکه احتیاج یوق. مه‌نه بونداى بر أورس (Örs) بله‌ن بالغا آراسندا
قیسیلغان اینگلیز-هند قونغره‌سی یه‌ك احتیاطلی حرکت ایتش مجبو-
ریتنده ایدی. بو قونغره 19 نچی غینوار (کانون ثانی)ده بیتدی.
قونغره‌ده حاضرلانغان آکلاشما شونداى خلاصه ایتیله آلادر:

اینگلته‌ره‌ه هندستانی ، مستقل وه یاریم مستقل هند مملکتله‌ری
کیله‌جه‌ك هند قون‌فه‌ده‌راسیونینی تشکیل ایته‌درله‌ر. اینگلته‌ره هند-
ستانی اوز پارلامانی وه او پارلامان قارشوسندا مسئول حکومتی بله‌ن
اوز اوزینی اداره حقیگه ایگه بولادر. لاکن حکومت هندستان
والیسی تاماننداان تعیین ایتیله‌در. هندستان والیسی ایمدیگه قدر
بولغانیدیك اینگلته‌ره حکومتینك ایمه‌س، هندستان ایمپه‌راتوری
(یعنی اینگلته‌ره قرالی)نك وکیلی سانالادر.

بونده‌ن باشقا انگلته‌ره هندستانی خارجی وه مالی سیاستنده ،
حربی ایشله‌رینده آیریم حقوقگه ایگه بولادر. کوروونه‌در ، که بو
قونغره قاراری هندستان اوچون «دومینیون» حقینی هه‌م کوزله‌مه-
گه‌نلگی ، یالغوز اینگلته‌ره‌نك هندستانگه کیچیك حقوقلی مختاریت
وعده‌سی بیرگه‌نلگینی آکلاتادر.

بو قونغره‌نك نتیجه‌سی هند استقلالچیلاری وه هندستان ملی
قونغره‌چیله‌ری طلبی نقطهٔ نظرنده‌ن قانیقارلق بولماسادا هندستانده
واقتینچه تینچلك‌گه سبب بولدی. قونغره ایشله‌ری بیتکه‌نده‌ن سوڭ
اینگلیز حکومتی سیاسی عمومی عفو اعلان ایتدی. غاندی وه باشقا
هند استقلالچیلاری باشلوقلارینك آزاد ایتیلیشله‌ری حقنده أمربیردی.
غاندی قاماقدان چیقار چیقماس هندستان والیسی لورد ایروین بله‌ن
مذاکره‌گه کیریشدی. غاندی بله‌ن لورد ایروین آراسندا بولغان
آکلاشمانك اساسی ماده‌له‌ری شونداى خلاصه ایتیله آلور:

1 — هندلیله‌ر بویسینمه‌سلك («اطاعتسزلك») حرکتنی توردیره-
درله‌ر؛

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

2 — اینگلیز حکومتی ملتچیلك حرکتی بله‌ن کوره‌ش مقصدیله چیقاریلغان فوق‌العاده قانونلارینی یوقاتادر.

3 — هندلیله‌ر اینگلیز مالّلاریغا قارشو بایقوت قیلیشنی تاشلایدرلار.

4 — اینگلته‌ره حکومتی توقناشولاردا قاماقغا آلنغانلارنك بارچاسینی آزاد ایته‌در وه بو مناسبتله مصادره ایتیلگه‌ن مالّلارنی قایتارادر.

5 — اینگلته‌ره حکومتی ساحللارداگی یوقسول اهالیگه توز چیقاروب اوز دائره‌له‌رنده ساتیشغا اذن بیره‌در.

بو آگلاشمادان سوڭ غاندی یورتداشلارینی سالیقلارنی توله‌شکه وه اینگلیز مالّلاریغا بایقوت قیلماسلقغا دعوت ایته باشلادی. اینگلیز حکومتی ایسه 15 میگده‌ن آرتیق قامالغان هندلیله‌رنی آزاد ایتدی. حاضرده غاندی وه باشقا هند ملتچیله‌رینك اشتراکی بله‌ن بولاجاق ایکنچی اینگلته‌ره‌ـهند قونغره‌سی حقنده مذاکره بارادر.

بو یه‌گی قونغره نتیجه‌سینك قاندای بولیشی حقنده ایمدیده‌ن بر حکم بیریش قیین بولسادا اوتکه‌ن قونغره قارارلاری اوستندا توشونوشده غاندی بله‌ن اینگلیز حکومتی آراسندا که‌ته‌گنه فرق بارلیغینی سویله‌مه‌ك لازم. غاندی اینگلته‌ره حکومتینك خارجی، مالی سیاست وه حربی ایشله‌رده‌گی حقوقی مسئله‌سنی مذاکره، مناقشه‌ده‌ن خارج دیب ساناغان مدتچه ایکنچی قونغره‌نك معناسی بولماسلیغنی آچیق سویله‌یدر. چونکه غاندی‌چه هندستان استقلال طلب ایته‌در. او اینگلته‌ره‌نك هیچ بر صورتله هندستان ایشله‌ریگه قاریشیوینی ایسته‌مه‌یدر.

هه‌ر ایکی تامان — اینگلته‌ره وه هندستان یه‌گی کوره‌ش اوچون حاضرلانادرلار.

تورکستان استقلالچیسی

ایسکه‌ریش: مارت سوگلارندا « قاراچی » شهرنده توپلانغان هندستان ملی قونغره‌سی غاندی ایله لورد ایروین آراسندا بولغان معاهده‌نی قابول ایته‌رەك غاندینی کیله‌جه‌ك اینگلته‌ره ـ هند قونغره‌سیغا یوباریلاجاق مرخصله‌ر هیئتینك باشلوغی تعیین ایتدی. هند مسلمانلاری ایسه غاندی‌غا بیریلگه‌ن کیگ حقوقنی قابول ایته‌دیله‌ر. بونیگله هندلیله‌ر ایله هند مسلمانلاری آراسنداگی چیقیناسلق قایتادان تصدیق ایتلگه‌ن بولدی.

ت. ا.

تورکستاندا روسیه گه قارشو قوزغالیشلار

IV

سمرقند وه بوخارا اختلاللاری

تورکستاننك تورلو تاماندان باسوب کیلمه‌کده بولغان قارا کوچنك مقصدینی او زمانگی خلق مقدراتینی اوز قوللاریغا آلوب اونك منفعتینی آرزو لاریغا آلت ایتمه‌کده بولغان فئودال‌ـحکمدارلار کورمه‌گه‌ن بولسالاردا خلق کوبده‌ن سیزمشدی. مه‌نه 1868 یلی بوخارا خانلیغیغا قارشو سمرقند اوستیگه یوروش قیلغان تورکستان عمومی والیسی گه‌نه‌رال فون قائوفماننك «آق پادشاه»غا یازغان راپوری: «بوخارالیلار، بزنك تبعه‌مزده‌ن اوز توپراقلاریغا باروب یرله‌شکه‌ن قاچقینلارنی تعقیب ایتیشیمزگه اونه‌مه‌یدرله‌ر. چه‌له‌ك، که‌تته قورغان، نور آتا وه باشقا مهم یرله‌رگه بوخارا عسکری کوچله‌ری توپلانغان. بزگه قارشو کورسه‌تیلگه‌ن بو دوشمانچیلیقغا قاراماسدان بوخارا امیریله کیلیشو معاهده‌سی توزوشنی آلغا سوردم. اداره‌مز آستندا بولغان یرله‌رنی قوزغالانچیلاردان قوروش اوچون چیگه‌ره ساقچیلارینی قوتله‌ندیردم. فقط بوتون امیدله‌ر بوشکه چیقدی. 14 نچی آپریلدا آلدیغم ایشانچلی بر خبرگه قاراغاندا بوخارا خلقی امیرنی تیزده‌ن روسیه گه قارشو سوغیشماققا مجبور ایتمه‌کچی بولار ایمش.»

فون قائوفماننك مقصدی بوخارانی «صلح یولی بله‌ن امیرلك شکلنده قالدیرماق وه اونی تورلو معاهده‌له‌ر بله‌ن اوز اداره‌سی آستنداگی تورکستان ولایتینك بر بوله‌گی حالیغا ئه‌یله‌ندرمه‌ك ایدی. بوخارا امیری ایسه اوز تختینی ساقلاب قالیش اوچون فون قائوفمان تاماندان تکلیف ایتلگه‌ن معاهده‌گه قول قویماق ایسته‌ر ایدی. لاکن بوخارا خلقی او معاهده نتیجه‌سنده

ئه‌ۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

اوزینك کوب متضرر بولاچاغینی بیله‌ر ایدی. بو حال خلقنك غلیانینی آرتیردی وه امیرگه تضییق اجرا قیلیشغا سببیت بیردی.

1868 نچی ییلی رسماً اعلان ایتلگه‌ن محاربه، روس ایمپه‌ریالیزمی بله‌ن تورکستان خلقی آراسنداگی ملی منفعت تارتیشماسی ایدی.

قیسقا زمان ایچنده سمرقند، چه‌له‌ك، اورگوت وه که‌ته قورغان اشغال ایتلدی. بو مغلوبیتده‌ن قورقوب کیتکه‌ن امیر قاندای شرائط بله‌ن بولسادا درحال کیلیشو قیلماقچی بولدی. فقط خلق شرفسز برکیلیشوگه اونه‌مه‌سلگینی بیلدیردی. بوخارا وه اطرافی امیرنك حرکتنده‌ن ناراضی بولوب عصیان کوته‌ردی. بو حالنی کورگه‌ن امیر سوغیشنی دوام ایتدیریش مجبوریتنده قالدی. بوخارا کوچله‌ری مغلوب بولدی. امیر تردد ایچنده قالدی. قایتادان قوزغالان باشلاندی. بو قوزغالیش جدیراق ایدی. امیر بوخاراغا قایتیشدان قورقاراق که‌رمه‌نه‌ده بیکینیب پای تختیگه قایتیش اوچون موافق بر فرصت کوتوب یاتدی.

بو آرالقدا استیلا ایتلمش سمرقند شهر سبزلیله‌رنك یاردامی بله‌ن روس اداره‌سیگه قارشو عصیان چیقاردی. بو عصیان بوخارا یولندا بولغان فون قائوفمان کوچله‌رینك سمرقندگه قایتوب کیلیشیگه سبب بولدی.

سمرقند اطرافندا بولغان قیشلاق وه قصبه‌له‌ر روس اداره‌سیگه قارشو کوته‌ریلگه‌نله‌ر ایدی.

1868 نچی ییلی 1 نچی ایيونده‌ن 8 نچی ایيونگه قدر دوام ایتکه‌ن سمرقند عصیانی، بو آرالقدا شهرنك وضعیتیگه حاکم بولوب محاصره آستنده قالغان روس غارنیزونیگه کوب‌گنه تلفات بیردی. بو آندا فون قائوفمان کوچله‌ری ییتشمه‌سه ایدی غارنیزون اوچون تسلیم بولوشدان باشقا چاره قالماغان ایدی. امیرده آزگنه غیرت وه حمیت بولسا ایدی او بو وضعیتده‌ن یاخشی استفاده ایته

آلور ایدی.

فون قائوفمان کوچلەری کیلگەنده‌ن سوڭ شهرسبزلیلەر قوو-
لاراق عصیان حرکتی باستریلغان بولدی. گەنەرال فون قائوفمان
نك بو یێرده کورسەتکەن ظالملغی بر انسان حسیاتینك خارجنده
ایدی.

بو حادثەده‌ن سوڭ امیر هەر نه صورتله بولسادا معاهده قیلیشغا
قرار بیره‌در. بو معاهده بوینچه او تاریخ (23 نچی ایيون) گه قدر
اشغال ایتیلگەن بوتون یێرلەر وه سمرقند روسیه قاراماغیغا، اونه دروه
یاریم میلیون سوم تضمینات‌ده بیریله‌در.

امیرنك بو حرکتنده‌ن بوتون خلق ناراضی ایدی. امیر ایسه
روسیه‌نك حمایه‌سی آستندا اوزینی راحت حس ایتمه‌کده ایدی.
اونك آولده‌نده روسیه‌گه قارشو صداقتلی بر قول بولماقچی ایکه‌نینی
یه‌ك یاخشی بیلگەن روسیه ایمپه‌ریالیزمی و کیلی فون قائوفمان اونی
اوز قولندا بر قوغورچاق قیلیب تورکستان خلقنده‌ن یه‌نه‌ده‌یاخشیراق
فائده‌لانیشنی اویله‌ر ایدی. اونگچون هەر ایکی طرف‌ده بربرنده‌ن
امین وه ممنون ایدیله‌ر.

شهرسبزلیله‌ر باشدا بولغانی حالدا بوتون ناراضیلار امیرگه
قارشو حراکتله‌رینی دوام ایتدیردیله‌ر. امیرده قوت تویلاب بو
عصیانگه قارشو چیقماقچی بولدی. عصیانچیلار امیرنك ملت خائینی
بولغانینی سویله‌یه‌رەك اونی تختنده‌ن توشوروب یێریگه ولی عهدی
کەتته توره‌نی امیر اعلان ایتدیله‌ر. بوتون ناراضیلار اونگه بیعت
ایتدیله‌ر. کون کونده‌ن قوتینی آرتیروب «قارشی» شهر (بوکونگی
«بهبودی») اطرافندا تشکیلاتینی تحکیم ایتمه‌کده بولغان عصیا-
نچیلارنك عهده‌سنده‌ن کیله آلماغان امیر اوز موقعنده‌ن قورقا
باشلادی. اویه‌لمه‌سده‌ن فون قائوفمانگه مراجعت ایتوب یاردم
سوره‌دی. اوز منفعتی اوچون بو مراجعتنی کوتوب تورگه‌ن فون
قائوفمان امیرنك رجاسنی سیوینچله‌ر بله‌ن قبول ایتدی وه «قارشی»

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عصیانچیلاری اوستیگه عسکر یوباردی. روس کوچله‌ری که‌ته توره کوچله‌رینی یینگیب شهرنی اشغال ایته‌رەك امیرگه تسلیم ایتدیله‌ر.

مه‌نه روسیه تورکستان توپراغندا بونده‌ی یوللار بله‌ن اوز نفوذینی آرتیرغان بولسا، تورکستان خلقی‌ده اوز امیر وه خانلارینك یارامَاس، اخلاقسز، حمیتسزلکله‌رنده‌ن بو قادار چالیشماسی، قان توکمه‌سیگه رغماً بوکونگی فلاکتگه اوچره‌گه‌ن.

بو امیرله‌رنك اوزله‌رینی تورکستانلی دیب آتاشغا حقله‌ری بارمی؟

V

1875/76 نچی ییلداگی «خوقند ملی حرکتی»

خوقند خانلیغی 1868 نچی ییلی روسیه بله‌ن بر معاهده قیلغان ایدی. بومعاهده خانلقنی عادتاروسیه‌نك بر ولایتی حالیغاکیترگه‌ن ایدی. بو معاهده‌ده‌ن سوڭ روسله‌ر فه‌رغانه‌ده اوزله‌ری اوچون کوچلی بر تایانچوق تیکیلگه‌نینی اویلی وه اوڭا کوره حرکت ایته باشلادیلار. او زمانگی خان بله‌ن روس اداره‌سی آراسنداگی مناسبتنی کورگه‌ن بر روس محرری «خان چینده‌نده بزنك تأثیریمز آستندا ایدی»(*) دیدر.

طبیعی بوتون فکر وه ذکری تاج وه تختنده‌ن عبارت بولغان خاننڭ منفعتی ایله یورتنڭ حقیقی ایگه‌سی خلقنڭ منفعتی بر ایمه‌س ایدی. حمیتسز خان اوز تختنی ساقلاش اوچون دولت شرفی وه خلق منفعتینی فدا ایتشگه هه‌ر زمان حاضر ایدی. 1868 نچی ییلی معاهده‌سنده‌گی روسله‌رگه بیریلگه‌ن حق وه حقوق خلق حسیاتینی قوزغادی. بو معاهده‌ده‌ن سوڭرا کون‌کونده‌ن کوچه‌یگه‌ن ناراضیلق 1871 نچی ییلده انقلاب حرکتی علامتله‌رینی کورسه‌ته باشلادی. فقط اصل حرکت 1875 نچی ییلی باشلاندی.

(*) Алексей Боголюбов — „Очерки войны в Средней Азии“ — „Военный Сборник“, т. 31.

روس تأثیریله خلق منفعتینی فدا ایتکه‌ن خانغا قارشو باشلانغان بو حرکتنك باشندا «افتاباچی» عبدالرحمن بیك توره‌ر ایدی. چینغیز خان نسلنده‌ن بولغانلیغی حکایه ایتلگه‌ن بو اصل آدمنك بوتون تورکستان تورك قبیله‌له‌ری ایچنده کوچلی بر اعتباری بار ایدی. اوزی‌ده خلقنك بو قدر حرمت وه اعتمادیگه آرزیرلق بر شخصیت ایدی. او سوك درجه‌ده عقل وه درایت صاحبی مدبر بر دولت ایری ایدی. تاشکند اهالیسیگه مراجعت قیلیب چیقارغان بر بیاننامه‌سنده افتاباچی عبدالرحمن بیك شو فکرله‌رنی سویله‌یدر:

«خوجند، تاشکند، سمرقند، اوره تیپه که‌بی اسلام شهرله‌رینك ملعون روسله‌ر تاماندان اشغال ایتیلیب بو یرله‌رده اسلام چراغینك اوچورولگه‌نلگی وه مقدس دینمزنك رهنه‌دار ایتیلگه‌نیگه 12 ییل توله‌در. اسلام اهلی توپلانوب گاوورلار (کفار)غا قارشو جهاد اعلان ایتیشکه قرار بیردیك. یولدان آداشغان خانمز بولسا اسلاملاردان آیریلوب گاوورلار بله‌ن دوستانه مناسبت یوروته‌در وه روسله‌ر طرفنده‌ن بیریلگه‌ن «ضیالی خان» عنوانیگه مغرور بولوب یوره‌در. روسله‌رگه هدیه‌له‌ر یوباروب اونلارغا یاخشی کورونمه‌کچی بوله‌در. او اسلامنك مدافعه‌سی اوچون ایتلگه‌ن بوتون تکلیفله‌رنی قایتاردی وه اوزینی روسله‌رنك حمایه‌سی وه اداره‌سیگه تسلیم ایتدی. او اسلام حکمیگه مغایر حرکتی بله‌ن بزده‌ن، اسلام جمعیتنده‌ن آیریلدی.

خاننك بو حرکتنده‌ن غلیانگه کیلگه‌ن بوتون اسلام اهلی بر ته‌ن، بر جان بولوب دینمزنی مدافعه ایتیشکه قرار بیردی. خلق خاننك بویوك اوغلی سید محمد نصرالدین‌نی خان اعلان ایته‌در. اسلام اهلی تاگری وه دین یولندا مقدس جهاد اعلان ایتیشکه قارار بیردی. یوز میگله‌رچه کشی بیرلیکده بو یولدا سوك نه‌فه‌سیمزگه‌چه کوره‌شیشکه سوز بیردك. اولوغ تاگرینك مرحمتی آرقاسندا شبهه‌سز

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

حق ییگەجەکدر.(*)»

یوقاریدا بوخارا حادثەلەرندە کوردیگمز کەبی بوراددە خلق اوز خانینك روسلەر بلەن دوستانە مناسبت یوروتوشیگە راضی بولمایدر. خلقنك، اوز منفعت وە تیلەکیگە موافق حرکت ایتمەگەن حکمدارینی یرندن تۆشوروب اورنیگە باشقاسینی اوتقوزوشغاچا کیتکەنینی کورەمز. بو تورکستان خلقینك روس حاکمیتینی قاندای قارشو لاغانینی یەك آچیق کورسەتەدر.

افتاباچی عبدالرحمن بیك کەبی بر آدەمنك ادارە ایتدیگی بو حرکتنك باشقا حرکتلەرگە قاراغاندا جدی وە کیسکین بولوشندا شبهە یوقدر. بو حرکتنك پلان وە پروغرامی قطعی بیلگیلەنمش، هەر تاماندا حاضرلق کورولمشدی. اهالینك بوتون طبقەسی بو حرکتنك آرقاسندا ایدی. یالغوز تختندەن قولانغان خدیارخان بلەن اونك بر قانچا منصبپرست دوستلەری قارشو ایدیلەر. تختکە یەگی اوتقوزولغان خان ایسە حلیم، سلیم، مستقل توشونجەدەن محروم بەجەریکسز بر آدم ایدی. اصل ایش افتاباچی فرقەسینك قولندا ایدی. ذاتاً خانك بوندەی حاصیتلاری اونلارنك ایشیگە یاراماقدا ایدی. چونکە بوتون ایشنی ایستەدیکلەری یولدا یوروتە بیلەجەکلەر ایدی.

1875 نچی ییلنك 6 نچی آوغوستندە خانلقنك شرقی تامانندان باشلانغان قوزغالیش آز بر زمان ایچندە هەر تامانغا یاییلیب اوش، آندیجان، نامانگان کەبی شهرلەر قوزغالانچیلار قولیغا کیچدی.

عصیاننی اوزکوچی بلەن یاتیرا بیلیش امکانندەن محروم بولغان خدایارخان تاشکنددەگی روس عمومی والیسیگە مراجعت ایتب یاردەم سورەیدر. او عمومی والی فون قائوفمانغا یازغان خطندە قولچیلیقنی کورسەتورلك شوندای تعبیرلەر قوللانادر:

(*) А. И Брянов نك „На Память о Фергане" دیگەن کتابندەن ترجمە قیلندی.

«خوقند خانلیغینی ههم اوزیمنی اولوغ آق پادشاهنك حمایه‌سیگه تسلیم ایتب ، سیزده‌ن تیزلیکده خوقندگه عسکری کوچ یوباریشیگزنی سوره‌یمه‌ن. شو اوتونچیمنی قابول ایتب تیزلیکده عسکر وه توپ یوبارورسگز دیب امید ایته‌مه‌ن» دیدر.

خدایار خان روس عسکر وه توپلاری کیلیب یتوشکونچه خوقندده قالالمای 22 نچی ایولده 500 کشیلك اوشاغی (نوکه‌ری) بله‌ن روسله‌رنك حمایه قاناتی آستیغا قاچیشغا مجبور بولدی. خدایار خان قاچیب کیتکه‌نده‌ن سوڭ یه‌ڭی خان سید نصرالدین «روسیه بله‌ن دوستلقنی ساقلاش» حقنده فون قائوفمان‌غا خط یوللایدر. فون قائوفمان ایسه بوڭا ایکی شرطلی اولتیماتوم بله‌ن جاواب قایتارادر. فون قائوفمان سید نصرالدین خاندان آتاسی خدایارخان بله‌ن توزگه‌ن معاهده‌له‌رنی یه‌ڭیده‌ن تصدیق قیلیشینی وه حربی تضمینات (Kontribution) توله‌شینی طلب ایتدی.

افتاباچی فرقه‌سی اوچون بو شرطله‌رنی قابول ایتیش امکان خارجنده ایدی. فون قائوفمان‌نك طلبله‌رینی قابول ایتمه‌ك خدایار خاننك رولینی اویناش دیمه‌ك ایدی... سوغیشدان باشقا یول قالمادی ، تیزده‌ن کوره‌ش باشلاندی.

22 نچی آوغوستده محرم قلعه‌سی اطرافندا بولغان اوروشده نصرالدین خان کوچله‌ری ییڭیلدیله‌ر.

29 نچی آوغوستده فون قائوفمان اوز کوچله‌ری بله‌ن خوقندگه کیردی. خان‌دا فون قائوفمان‌نك بوتون تکلیفله‌رینی قابول ایتدی. بونیڭله اوده آتاسینك رولینی اویناشغا باشلادی ، ملتچیله‌ر بله‌ن آراسی اوزولدی.

آز بر فاصله‌ده‌ن سوڭ آفتاباچی فرقه‌سی آندیجاندا توپلانوب «پولاد خان» اسمنده بریسینی خان اعلان ایتدیله‌ر. ملتچیله‌ر ایمدی روس کوچله‌ری بله‌ن برگه اوز ملتیگه یاراماسلق قیلغان نصرالدین خانغا قارشو کوره‌شمه‌ك مجبوریتنده ایدیله‌ر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

روس کوچله‌ری آندیجانني ویران ایتدیله‌ر ، ملتچیله‌ر مرکزی مارغیلان‌غا کوچدی. برنچی توقناشیشدا نصرالدین خان کوچله‌ری ملتچیله‌رگه قوشولدیلار. بو حادثه‌ده‌ن قورقوب کیتکه‌ن نصرالدین خان پای‌تختینی تاشلاب خوجندگه روسله‌ر حمایه‌سیگه قاچدی. روس کوچله‌ری بوتون ایشنی اوز قوللاریغا آلوب ملتچیله‌ر بله‌ن جدی صورتده کوره‌شه باشلادیلار. بو کوره‌شله‌ر فه‌رغانه‌نك شرقی تاماندا بولادر. بو تامانلاردا روس عسکرله‌ری طرفده‌ن یاقیلماغان شهر ، قصبه ، قیشلاق قالمادی. آندیجان وه نامانگان شهرله‌رنده روس اوردوله‌رینك قیلغان رذالتله‌رینی یازماق بله‌ن آگلانیش کوب قیین... بو مجادله‌له‌ر نتیجه‌سنده خوقند خانلغی بوتونله‌ی بتیریلیب «فه‌رغانه ولایتی» تشکیل ایتلدی.

خوقند خانلاری مملکتله‌رنده‌گی اجتماعی ، سیاسی شرائط یوزنده‌ن ، بوخارا امیرله‌رینك روس ایمپه‌ریالیزمی اوچون اوینایدرغان روللارینی اوینی آلماسلاردی. مسئله‌نك بو جهتینی کوره آلماغان کورخان وه خانزاده‌له‌ر امیرنك روس اداره‌سنده‌ن کورگه‌ن رغبتنده‌ن اوزله‌ریگه هه‌م نصیب بولوشینی امید ایتدیله‌ر. فقط اونلارنك بو امید وه خیاللاری توغری چیقمادی. فه‌رغانه استیلا ایتلدی. خانلق تاریخی‌دا بیتدی. خانلارنك اسمی‌ده تورکستان تاریخنده یورتنك اوغورسز ، شعورسز اوغوللاری بولوب یازیلدی...

تیمور اوغلی.

* * *

<u>أدبی بولوم:</u>

کوکله‌م چاغی

شامالّلار ، بورانلار تینچیسه ، توقتاسا
ساووقلار ، بویوقلار ، آیازلار یوقالسا
قویاشنك تیغینین بولوتله‌ر توسماسا —
دیمیققه‌ن توپراقدان کوکه‌ت اوسمه‌سمی ؟!

كوز تەكلەر نيش اوروب يەشيلگە اورانسا
چيچكلەر آچيليب چەمەنلەر يەسەنسە
بو كوكلەم هواسى اطرافنى چولغاسا —
اوروشكەن جانلارغا حيات بيرمەسمى ؟!

*

اويناقى قوزولار مەلەشب توروشسە
غيرمايب قاراشب ، اويناشب كولوشسە
سوزوشوب ، تورتوشوب توپالان قيليشسا —
مودرەگەن كوزلەردەن چاقماق چاقماسمى ؟!

*

كوپەلەك ، قوڭغزلار يايراشب اوچوشسە
يالتراق قاناتلار تاولانب توروشسە
بهارنى آلقيشلاب قوولاشب اويناشسا —
سيقيلغان كوڭلگە سەوينچ تولمەسمى ؟!

*

چايقالغان قيمزلار تولومدە اويناسا
آقاريب كوپوروب اوزينى قيناسا
چانقاغان آغزغە قولتولاب توكولسە —
بو شاشغان وجودلەر ايلدەم بولماسمى ؟!

*

قزالاق لالەلەر اويالب اوپوشسە
هيجاندەن تيترەب ايگيليب بوكولسە
قيزارغان يوزلەردەن اوچقونلار توكولسە —
توتاقغان يورەكدە يانغين چيقماسمى ؟!

*

سيزغيمەك يولچيلار آرتق اويقو يوق!
ايلدەمراق كيتمەسەك بزگە بهار يوق!...

تويغون

استانبول — مارت 1931.

ئەۋلاد گورۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

توركستان خبرلەرى

توركستانده پاختاچیاق

موسقوا حكومتینك قارارىچا توركستانده بو ییل ۳ میلیون هەكتاردەن آرتیغراق ییرگه پاختا ایكیلمه كدەدر. بو ییر مقدارى توركستانده گى «ملى جمهوریتلەر» گه توبەندەگیچه تقسیم ایتیلەدر:

اوزبیكستانده -- بر میلیون 120 میگ هەكتار؛ تاجیكستانده 200 میگ هەكتار؛ توركمەنستانده — 160 میگ هەكتار؛ قازاغستانده — 118 میگ هەكتار؛ قاراقالپاغستانده — 70 میگ هەكتار ییرگه پاختا ایكیلیشى كیرەك.

قیرغیزستانده بو ییل قانچا ییرگه پاختا ایكیشلیك كیره كلگى حقنده غازیتالاردان معلومات تویلى آلمادق. لاكن فیورال (شباط)نك 6 سنده آچیلغان قیرغزستان ساویتلار قورولتاینده حكومت رئیسى عبدالرحمن اوغلینك بیرگەن بیاناتندەن قیرغیزستانده بو ییل 300 میگ هەكتاردەن كوبراق ییرنك پاختاغا ئەجرەتیلگەنى آڭلاشیلادر.

پاختا ایكیش توغریسنده آینوقسا اوزبیكستانده مهم قارارلار چیقاریلغاندر. بونلاردان بریسى اوستنده توختاب اوتوشنى لازم تاپامز.

اوزبیكستان اجرا قومیتەسى بلەن حكومتى اوتكەن ییل نویابر (ایكنچى تشرین)نك 30 نده 8 رایونده بوغداى، آرپا، جوهارى وە گوروچ (دوگى) ایكمەسلكنى امر ایتكەن. بو رایونلار توبەندەگیلەردەن عبارتدر: 1 — میرزا چول، 2 — قوا، 3 — یەڭى یول، 4 — ئەسەكە (زەلەنسكى رایونى)، 5 — شهرخان (ستالین رایونى)، 6 — تاشكند، 7 — پەتە حصار، 8 — فەرغانه.

بوندان باشقا 14 رایونغا بوغداى، آرپا، جوهارى ایكیش بوتونلەى یاساق (منع) ایتلیب یالغوز گوروچ ایكیشكه رخصت

بیریلگەن. گوروچ ایکیلەدرگەن یىرلەرنك بالچیقلی وە «پاختا ایکیشکە یارامسز بولوشی شرطدر». بوندەی رایونلاردا توبەندە-گیلەردەن عبارتدر: 1) خوقند، 2) قور تەپە، 3) جلال قو-دوق، 4) بالیقچی، 5) نارین، 6) پیسکند، 7) بیك آباد، 8) آییم، 9) آندیجان، 10) مرحمت، 11) نامانگان، 12) قوبداش، 13) یوقاری چیرچیق، 14) پەستکی چیرچیق.

ساویت حکومتینك قارارىغا بویسینمەسدەن پاختا سیاستیگە قارشو چیقیب بوغدای، آرپا، جوهاری، گوروچ ایکەدرگەن بای-موشتو-مزورلەر قانون بویونچە جازالانادرلار، مال-ملکلەری مصادرەایتلیب اوزلەری پاختا رایونلاردان قولانادرلار. یىرلەری قولخوزلارغا وە «حکومتگە خدمت کورسەتکەن» یوقسول وە اورتا حاللی دهقا-نلارغا بیریلەدر.

اگردە یوقسول وە قولخوزچیلار ایچندەن پاختا سیاستیگە قارشیلق کورسەتوچیلەر یعنی بیلگیلەنگەندەن آز یىرگەپاختاایککەنلەر بولسا، اولارغەلله هەم فابریق ماللاردان (قند، شکر، چای، هەر تورلو یاغلار وە گەزلەمەلەردەن) محروم قالدیریلادرلار. بوغدای، آرپا، جوهاری وە شونگە اوخشاش ایکین ایککەنلەرنك یىرلەری بوزولوب قایتادان پاختا ایکینیگە ئەیلەنتریلەدر. بو بوتون تورکستانی چیندەندە پاختا جهنمیگە ئەیلەنترمەك دیمەکدر.

شونی هەم ایسلەتیب اوتوش کیرەك، کە 1913 نچی یىلی بوتون تورکستاندە پاختا ایکیلەدرگەن یىر 562 میگ هەکتارنی آشماس ایدی.

* * *

باشقارمادان: استانبولدەگی «بر اوسەکچی حقندە» سرلوحەلی وە «اوسەك (افترا، بهتان) پراواقاتورلقنك بر توغما قارداشیدر. پراواقاتورغا بیریلەدرگەن «خائن» اسم اوسەکچیگە هەم تویتوغری کیلەدی...» دیگەن جملەلەر بلەن باشلانغان مقالە کیینگە قالدیریلدی.

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

Yach Turkestan

Avril 1931 **(Le jeune Turkestan)** No. 17

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

يوليمزغا توغرى كيلگەن بوتون يازولار اوچون مجموعەمزنگ بيتلەرى
آچيقدر . باسيلماغان يازولار قايتاريلماس .

آبونه شرطلەرى :

ييللغى —	2 دولار	آلتى آيلغى —	1,2 دولار
اوچ آيلغى —	60 سەنت	آيريم نسخەسى —	20 سەنت

مجموعەمزگە تيوشلى هەر تورلى يوللانمالار اوچون آدرەس :

Moustapha Tchokai-Oghly
48 bis rue Parmentier
Nogent s. Marne (Seine)
France

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى